

Un món divers davant la injustícia

La reparació a les víctimes dels totalitarismes s'ha afrontat de manera diferent arreu del món. Si l'Alemanya de Hitler va passar comptes davant el tribunal de Nuremberg, a l'Argentina es va eximir qualsevol responsabilitat en els crims amb una llei de punt final. Tot i que les coses estan canviant, en alguns països, com Itàlia o Xile, encara queden moltes coses per fer.

ALEMANYA

La superació del passat. Els pagaments als esclaus del nazisme ha estat, ara per ara, el darrer capítol de les conseqüències que ha tingut per Alemanya la guerra mundial desfermada per Adolf Hitler. Una paraula de difícil traducció, *Vergangenheitsbewältigung*, que en alemany vol dir "superació del passat", però també confrontació amb aquest, sintetitza un procés que arrenca l'any 1945. És un terme que s'identifica amb una mena de "fer les paus amb si mateix i amb el que ens envolta", més que amb diners. Una altra paraula, *Wiedergutmachung*, és a dir, "reparació", sí que té un sentit econòmic, malgrat la impossibilitat de reparar el mal fet, o ni tan sols de compensar-lo. Entre aquests dos termes es mou el complex procés d'assumir culpes i fer les paus amb si mateix i amb el món que l'antiga República Federal d'Alemanya (RFA) va començar després de la capitulació del Tercer Reich amb el repte de respondre a la responsabilitat històrica d'uns crims inabastables. El "miracle" del pla Marshall tot just s'havia engegat, el país encara es trobava en runes i milions d'alemanys expulsats de l'Est d'Europa buscaven una llar on viure.

Malgrat tot, entre 1953 i 1965 es van redactar les lleis per regular les indemnitzacions individuals als qui havien

estat víctimes de la persecució nazi per motius racistes, religiosos o polítics. La burocràcia no va fer la feina com calia i rere els entre 40 i 50 mil milions d'euros pagats en aquest concepte hi ha gairebé tants estira-i-arrotonsa com injustícies privades. Un exemple: els supervivents dels camps de concentració van rebre, per cada mes transcorregut allà, l'equivalent a uns 75 euros. A aquestes indemnitzacions individuals van afegir-se les que la RFA va pagar a Israel (uns 1.750 milions d'euros), per un acord de 1952 amb la Jewish Claims Conference, com a representants del més gran col·lectiu de víctimes.

Als anys seixanta van seguir acords globals amb onze països de l'Europa occidental (uns 450 milions d'euros). Després de la reunificació alemanya, el 1990 s'hi van afegir Polònia, Bielorússia, Ucraïna i Rússia (500 milions més). La República Democràtica Alemanya (RDA) no es va reconèixer mai com a estat successor del Tercer Reich, per la qual cosa no va entendre que tingués cap obligació d'indemnitzar.

En total, Alemanya ha pagat uns 63.200 milions d'euros -en xifres del Ministeri de Finances del 2005- en indemnitzacions individuals, col·lectives o a altres països. Un còmput que no s'ha tancat, perquè hi manquen els "retalls" de l'últim grup de víctimes a qui es va reconèixer com a tals: els milions

d'esclaus lliurats pel nazisme a les empreses col·laboradores, que van haver d'esperar fins al 2001 perquè l'aleshores canceller Gerhard Schröder arranqués de la indústria i de l'estat -a parts iguals- 5.000 milions d'euros. A pesar de tot, amb aquest complex d'indemnitzacions individuals o col·lectives no s'ha arribat a totes les víctimes. Més de seixanta anys després de la capitulació del Tercer Reich encara queden col·lectius, com l'homosexual, fora del reconeixement de les indemnitzacions individuals.

Gemma C. Serra
Berlín

ARGENTINA

El retorn de la justícia. Amb la recuperació de la democràcia el desembre del 1983, l'Argentina es va convertir en el primer i fins ara únic pa-

El Palau de Justícia de Nuremberg va ser l'escenari, de 1945 a 1949, del processament dels principals dirigents de l'Alemanya nazi.

gant complexes interpretacions legals sobre la manera més efectiva d'anul·lar un decret, ha optat per deixar en mans del Tribunal Suprem la interpretació final de cada cas.

*Federico Rivas Molina
Buenos Aires*

XILE

Encara queda molt per fer. A diferència de l'Argentina, la transició democràtica a Xile va ser el resultat d'un pacte no escrit entre la dictadura d'Augusto Pinochet (1973-1990) i els partits polítics. L'acord va incloure entre els seus principals punts la garantia que la democràcia no derogaria la llei d'amnistia que des del 1978 protegia de qualsevol tribunal els militars responsables de delictes de lesa humanitat. El segon punt es va fixar en la imatge del mateix Pinochet, que havia de quedar immunitzat davant de qualsevol judici de la història. Ambdós pilars han sobreviscut setze anys de governs de centreesquerra, tot i que les seves bases ja no són tan sòlides com abans.

Xile va tenir dues comissions de la veritat que van establir que hi havia uns 3.000 casos d'opositors assassinats o desapareguts, i més de 27.000 xilens que van patir tortures. Però cap d'elles no ha tingut repercussió directa sobre el procés judicial dels responsables perquè els resultats no van ser sotmesos als tribunals, i en el cas de les tortures, es va ordenar que els detalls personals es mantindrien en secret durant cinquanta anys. Així, la llei d'amnistia ha continuat intacta malgrat les demandes del Tribunal Interamericà dels Drets Humans (CIDH), que en un veredict recent va establir que contradiu acords internacionals subscrits per Xile. L'actual presidenta socialista, Michelle Bachelet, ha promès que adequarà les normes a les demandes de la CIDH, però és poc probable que els seus desitjos passin el filtre de la dreta parlamentària.

No obstant això, alguna cosa canvia al país sud-americà. L'"autoperdó" imposat per Pinochet als seus homes va deixar fora els casos de segrestos, i els

fs de Llatinoamèrica que ha condemnat els jerarques de la dictadura militar. El govern del radical Raúl Alfonsín (1983-1989) va fer de la transició un espai per a la recerca de la justícia, i el 1984 va completar la feina del famós Judici a les Juntes amb la creació de la Comissió Nacional Sobre la Desaparició de Persones (CONADEP), que va descriure amb detall 9.000 casos provats de desaparicions, tortures i assassinats comesos durant el règim castrense. Però el procés de reparació històrica es va tallar abruptament el 1987, quan un seguit d'aixecaments militars va obligar Alfonsín a promulgar les lleis de Punt Final i Obediència Deguda. Centenars de causes van ser arxivades i milers d'exrepressors van quedar lliures. Faltava, no obstant això, alliberar els caps militars, situació que finalment va resoldre Carlos Menem (1989-1999) el 1991 mitjançant un indult que també va arribar a exguer-

rillers. El 1984, el Congrés argentí va establir una indemnització de 200.000 euros per als desapareguts forçats i que van morir en la dictadura, però les causes van continuar tancades amb pany i clau sota el pretext de la "conciliació nacional".

Va ser l'agost del 2003 quan es va iniciar un nou període en la política oficial de drets humans. El Govern del peronista Néstor Kirchner va anul·lar les anomenades lleis del perdó i els tribunals van treure a la llum expedients que havien estat guardats durant gairebé vint anys. Avui són 261 els exuniformats argentins empresonats per delictes de lesa humanitat, i el juny passat es van realitzar els primers judicis orals, que van acabar amb condemnes a cadena perpètua per a dos torturadors.

No obstant això, Kirchner no ha mostrat cap interès a derogar els indults firmats per Menem. El Govern, al-le-

EFE

L'11 de setembre del 1973 el general Augusto Pinochet va encapçalar un cop d'estat contra el Govern de Xile, presidit pel socialista Salvador Allende.

tribunals xilens han decidit que la desaparició d'una víctima no és altra cosa que un segrest permanent. Aquesta martingala ha permès condemnar tota la cúpula de la policia secreta del règim militar (DINA) i va posar contra les cordes el mateix Pinochet. Quan el 1998 l'exdictador va tornar dels seus 500 dies de detenció a Santiago, els jutges es van llançar sobre ell. Avui s'enfronta amb una dotzena de causes per

violacions dels drets humans, sense comptar els processos oberts per enriquiment il·lícit i corrupció.

Federico Rivas Molina
Buenos Aires

ITÀLIA

Com conservar la memòria. A Itàlia s'entén com a "lleis de la memòria

històrica", segons explica la historiadora Anna Foa, les que fan referència als "mecanismes de conservació de la memòria", per tant, les que estan lligades a museus, memòria o jornades commemoratives. En canvi, les lleis anàlogues a l'espanyola són les "lleis de reintegració", i la reintegració s'entén pel que fa als llocs de treball i la restitució de béns. La major part d'aquestes lleis fan referència als jueus que van patir les discriminacions racials amb lleis del 1938. Han estat lleis molt lentes que han intentat resoldre situacions patrimonials. No hi ha hagut reacció negativa de l'opinió pública. Només inèrcia. Una altra qüestió són les lleis sobre qui va participar en la resistència o els perseguits polítics del feixisme, com per exemple qui ha passat anys a la presó per ser antifeixista. Foa, que ensenya a la Universitat La Sapienza de Roma, fa saber com en aquests casos "hi ha hagut normes per a indemnitzacions i pensions, sense reaccions negatives particulars".

A més, el Govern italià ha creat una Comissió per investigar béns i espoliacions que els jueus van patir en el període comprès entre el 1938 i el 1945. Aquesta comissió ha donat lloc a una investigació que la política Tina Anselmi ha publicat sota el nom de "Rapporto Generale". Amb tot, l'historiador Mirko Testa reconeix que "encara cal indagar molts aspectes d'aquest trist esdeveniment històric, com per exemple el tipus de compensació de les ràtzies militars i dels comptes bancaris no reclamats per la mort dels titulars i dels seus hereus". Encara està pendent també l'assignació de talons vitalicis a favor de ciutadans italians que van perseguir el règim feixista per motius polítics. Part dels béns espoliats van ser restituïts de seguida després de la Segona Guerra Mundial mitjançant nombroses lleis reparatòries i de compensació. Mentrestant, però, molts béns, sobretot objectes de valor, van passar a mans de l'estat i van ser venuts en subhastes públiques. Amb tot, el Govern italià s'està mobilitzant per poder "efectivament" restituir els béns mobles i immobles que es van confiscar.

Miriam Díez
Roma